

הרב יעקב אריאל

קריאת התורה בליל שמחת תורה

שאלה

על חיילים המשרתים בגבול מצרים ורצועת עזה הוטלה משימה שתחל בשעה 06:00 בבוקר ביום שמחת תורה ותסתיים בשעה 18:00 בערב. הם לא יוכלו לקרוא בתורה ביום שמחת תורה עצמו. שאלתם בבקשתם: האם אפשר לקיים את המנהג להעלות את כולם לתורה בליל שמחת תורה וכמו"כ לסיים כנהוג את התורה בחתן תורה ולהתחיל מבראשית בחתן בראשית, וכל זאת בלילה?

תשובה

אומנם נהגו להעלות שלושה קרואים בלילה, ויש נוהגים חמישה קרואים, אך לא ראינו מימינו שמעלים חתן תורה וחתן בראשית בלילה. היא הנותנת, היכן מצינו בתלמוד שמעלים שלושה קרואים בלילה? כל קריאות התורה בכל ימות השנה וכן בשבתות במועדים הן רק ביום אחרי תפילת שחרית, ובשבתות ותעניות גם במנחה, ולא בלילה. לעומת זאת בשמחת תורה - שאני, כמבואר בטור (או"ח סי' תרסט): 'ובלילה קורים בספר תורה הנדרים שבתורה, וכל מקום לפי מנהגו'. וב'דרכי משה' (לטור שם, ס"ק א) כתב: במנהגים (ר"א טירנא מנהגי שמיני עצרת) קורין כל הנדרים שבתורה בליל שמחת תורה וקונין הנדרים ונותנין למי שקונה אחר שעלה לספר תורה מי שבירך. בס' 'מנהגי טירנא' שבידינו לא נמצאת קריאת התורה בליל שמחת תורה. אומנם ה'לבוש' (לבוש מלכות לבוש החור, סי' תרסט) כתב: 'ובקצת מקומות נוהגים לקרות כל הנדרים ולמכור אותם', אך ב'אליה רבה' כתב שאין נוהגין כן. משמע שמנהגים שונים הונהגו במקומות שונים בשמחת תורה לכבודה של תורה, כל מקום ומקום לפי דעת חכמי המקום והזמן, אף שאין להם מקור בתלמוד ובפוסקים הראשונים. וב'ערוך השלחן' (סי' תרסט סעי' ב): וגם נהגו ששנים עולין ביחד ומברכין ואף שאינו נכון מ"מ מפני שמחת סיומה עושין כן וגם בלילה נהגו לקרות בשביל נדרים ונדבות ואין לזה יסוד ולכן נהגו בכמה מקומות לבלי לקרא רק תלתא גברי וכן אנו נוהגין. ובכל זאת יש מקומות שנהגו להעלות חמישה קרואים, שגם בירכו לפני הקריאה ולאחריה. ובעניין זה כתב הרב גדליה אוברלנדר מאמר מפורט.¹ וב'שלחן ערוך' הוסיף (סעי' ג):

1. הרב גדליה אוברלנדר, 'מנהג קריאת התורה בליל שמחת תורה', 'אורי ישראל' (מאנסי) כט (תשסג), עמ' קפט-רב.

ומרקדין לכבוד התורה ואף שאין מרקדין ביום טוב כמ"ש בסי' של"ט לכבוד התורה מותר... ויזהרו מלגמר מוגמר או להבעירם להשמיע קול לשמחה... כלומר במשך הזמן נוצרו מנהגים מקומיים שונים, אך לא כולם זכו להסכמת הפוסקים. דוגמה לכך היא הבערת אש (היו מלווים את החתנים לבית הכנסת באבוקות אש),² כי יש בכך גם הולדת אש וגם הבערה שלא נראית לפוסקים צורך יו"ט, ובפרט כשיש חשש שגם בשמחת תורה שחל בשבת, כגון בארץ ישראל, יעשו כן ויעברו על איסורי תורה חמורים.³ אך בנ"ד אין איסור מפורש בדבר; אדרבה, מצוות לימוד תורה היא 'והגית בו יומם ולילה', ובמיוחד בחיילים המצווים יותר על לימוד תורה במחנה, כמבואר בגמרא (מגילה ג ע"א):

אמר לו: אמש בטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשיו בטלתם תלמוד תורה! אמר לו: על איזה מהן באת? אמר לו: עתה באתי מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק.

ופירש רש"י: ועכשיו, שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אינכם נלחמים בלילה. ואם כן אדרבה, אולי היה מן הראוי לכאורה לתקן לכתחילה תקנה קבועה בצבא בכל ימות השנה לפיה חיילים המועסקים בתעסוקה מבצעית ביום יקראו בתורה בשבתות ובימים ב' וה' בלילה, כי זה הזמן המתאים להם יותר, מעיקר הדין, ולפחות בשמחת תורה, שבלאו הכי נוהגים לקרוא בתורה בלילה. ואח"כ מצאתי בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קנח) שכתב:

ובדבר מה שנסתפק אם מותר לקרות בתורה ולברך קודם עלות השחר בשעה ד"ד... אבל באמת נ"ל פשוט דקריאה בס"ת אין זמנו קבוע ביום וראי' מש"ס דמגלה (כ' ע"ב) כל היום כשר לקריאת מגלה ולקריאת הלל ולתקיעת שופר וכו' וקחשיב כמה דברים ומסיים זה הכלל דבר שמצותו ביום... והעירני ח"א להביא ראייה מדברי המג"א סימן רפ"ב סק"ו שכתב דנשים חייבות בשמיעת קרה"ת ואם אי' דזמנו רק ביום אם כן הוי מעשהז"ג [אם נניח שגם במצוות דרבנן שהז"ג אישה פטורה יעו"ש]...⁴

ויש לומר אין הכי נמי, חוץ מה'מגן אברהם' לא מצאנו מי שחייב נשים בקריאת התורה.⁵ ומה שאישה עולה למניין ז', משמע שיכולה לברך ברכות התורה - לא מיבעיא לדעת ר"ת⁶ אישה יכולה לברך על מצוות עשה 'שהזמן גרמא', אלא אפי' לדעת הרמב"ם⁷ שאישה לא יכולה לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא - קריאת התורה - שאני, שהרי

2. על מנהגים שונים ר' יערי, ס' 'תולדות חג שמחת תורה', הוצ' מוסה"ק, עמ' 123. במקום אחד ראיתי שהמדובר באבקת שרפה, והכוונה כנראה לירות שמחה, כפי שנוהגים בני ישמעאל בשמחותיהם, או לזיקוקין, כפי שנוהגים בני עשו.
3. יערי, שם פרק לא.
4. ר' ילקוט יוסף, הערות לסי' קלה.
5. וכ' המהרש"ם, שם: 'ע' בר"ן פ"ד דמגלה בהא דאשה וקטן עולין למנין דמפורש דלאו בת חיובא היא'.
6. ר"ת מובא בתוס' ר"ה לג ע"א, ד"ה הא ר' יהודה.
7. רמב"ם, הל' ציצית פ"ג ה"ט.

כו"ע מודים שנשים מברכות כל יום ברכות התורה, כי גם הן שייכות לתורה.⁸ אך באמת גם ה'מגן אברהם' לא התכוון לומר שמצוות קריאת התורה היא מצווה אישית המוטלת כחובת גברא על נשים, שהרי הוא דימה את קריאת התורה להקהל, ומצוות הקהל היא מצווה ציבורית, לכן נשים חייבות בה.⁹ וגם אם נניח שמצוות הקהל היא מצווה אישית החלה על כל אחד ואחת, קריאת התורה שונה בזה מהקהל, שהרי מוסכם על הכול שאינה דומה קריאת התורה לקריאת מגילה. קריאת מגילה חלה על כל אחד ואחת באופן אישי, לכן גם אימהות שאינן יכולות לבוא לבית הכנסת - קוראים להן בביתן. לעומת זאת קריאת התורה אינה חובה אישית, אלא מוטלת על הציבור באופן כללי.¹⁰ אומנם לדעת ה'מגן אברהם', ראוי לכל אדם, כולל נשים, לבוא לבית הכנסת לשמוע את קריאת התורה, אך חולה שאינו יכול לבוא לבית הכנסת - אין קוראים לו בביתו. אדרבה, אסור להביא ספר תורה במיוחד לאדם פרטי,¹¹ ולנשים על אחת כמה וכמה, שהרי הן משועבדות לביתן,¹² וכיוון שאינן יכולות לבוא לקריאת התורה, אזי הן פטורות למעשה ממצווה זו גם לדעת ה'מגן אברהם'. זאת לא משום שהיא מצווה עשה 'שהזמן גרמא', כי בעיקרון חיוב הקריאה הוא גם בלילה, אלא שרק כאשר אישה נמצאת בבית הכנסת - עליה להקשיב לקריאת התורה.

ובאשר ללימוד מקרא בלילה, כידוע זו הוראת האר"י ז"ל ל'יודעי חן'¹³ שיש להעדיף בלילה לימוד תורה שבע"פ על פני לימוד מקרא, אך לא כמו שסבור ההמון שעדיף לישוב בלילה בטל מאשר לקרוא מקרא. ובלאו הכי בלילות של יום טוב - מותר לקרוא מקרא, ובפרט בליל שמחת תורה שכבר נהגו לקרוא בתורה. לכן לדינא נראה דבשעת הדחק כגון זו מותר לסיים את התורה בלילה.

וזכאים גם חיילינו שהם שלוחי דרחמנא לשמור על הגבול מכל צד ואויב הבא להשבית את שמחתנו, שישמחו גם הם כמו כלל ישראל בשמחתה של תורה ויקראו בה את הפסוקים (דברים לג, כט):

אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויכחשו איביך
לך ואתה על במותימו תדרך.

ויש להניח שהשמעת פסוקים אלו בתנאים המיוחדים שבהם הם נתונים תנסוך בהם רוח עצה וגבורה למלא את משימתם על הצד הטוב ביותר, וזכות התורה תעמוד להם לנצח את אויבינו ותחזירם לביתם בשלום.

הוראה זו היא הוראת שעה בלבד לחיילים בתעסוקה מבצעית בתנאים מיוחדים.

8. ר' מש"כ באהלה של תורה ח"א, פתיחה אות יד.
9. ר' מש"כ באהלה של תורה, ח"ג עמ' 290, שזו מחלוקת סוגיות בין הסוגיה בחגיגה ג ע"ב לבין הסוגיה בקידושין לד ע"ב.
10. ר' באהלה של תורה ח"ב סי' ט.
11. שו"ע, או"ח סי' קלה סעי' יד.
12. ר' רש"י מנחות מג סוף ע"ב.
13. ר' באר היטב, או"ח סי' רלח ס"ק ב.